

s pochybňovať. Kontakty s Východofranskou ríšou boli pomerne intenzívne. Okrem preberania vonkajších prejavov, najmä mužská výstroj (ostrohy, pásové kovania, meče) sa Moravia dostali do kontaktu i s odlišným fungovaním spoločenských vzťahov; napr. Rastislav ich mal možnosť spoznať na dvore Ludovíta Nemca. To všetko bolo zrejme impulzom pre formovanie nových sociálnych pomerov na Morave, ktorých odraz snád môžeme sledovať aj na pohrebisku pri rotunde (individuálna stavba kostola a pochovanie v interiéri kostola, isté pravidlá v ukladaní zomrelých v priestore pri rotunde). Ostatne, ak by sme prijali roky určené metódou C14, tak muž z hrobu č. 153 vyrastal práve v čase panovania Rastislava, kedy nepochybne došlo k výrazným spoločenským zmenám.

Komunita pochováajúca pri rotunde približne sedem desaťročí sa iste výrazne zmenila. Ak chceme študovať prípadne zmeny v spoločenskej štruktúre na základe hrobov, musíme mať splnenú podmienku, ktorú zdôrazňujú samotní autori – porovnávanie hrobov z rovnakých časových úsekov. Rezignáciu autorov na snahu zachytiť podrobný vývoj pochovávania na pohrebisku pomocou GIS považujem preto za veľmi nešťastnú. Najmä v skupine B, ale i iných skupinách (napr. G), kde sa vyskytli relatívne mladšie hroby, sa mohli pokúsiť o jemnejšiu relatívnu chronológiu hrobov, keďže sa v danom priestore opakovane pochovávalo. Mladšie hroby do sledovaného priestoru pribúdali s istým časovým posunom. Autori sa tým ochudobnili o lepšie porozumenie nielen celkovému datovaniu pohrebiska a možnosť riešiť otázky kontinuity pochovávania na pohrebisku, ale najmä o poznanie dynamiky sociálneho vývoja.

Porovnávací analýza autorov naráža ešte na jeden problém, totiž na nedostatočné spracovanie komparatívneho materiálu. Ani pohrebisko z neďalekej polohy Veľmožský dvorec nie je doteraz spracované, takže je veľmi problematické ho využívať pre synchronizáciu a porovnávanie s pohrebiskom pri rotunde. V podstate absentujú podrobné analýzy zamerané na vývoj pochovávania na takmer všetkých včasnostredovekých pohrebiskách. Doterajšie staršie práce, ktoré sa venovali otázkam sociálnej štruktúry, v podstate pracovali s pohrebiskami prakticky len ako so statickým celkom (v konečnom dôsledku sa tak deje i s pohrebiskom pri rotunde). Doterajšie staršie výsledky nemôžu byť preto relevantné pre súčasné bádanie. Veľmi citelné je to i v prípade doposiaľ najväčšieho pohrebiska v Starom Meste v polohe „Na Valách“, pri ktorom by výskum vývoja pochovávania priniesol s veľkou pravdepodobnosťou

veľmi zaujímavé výsledky. Do budúcnosti, pokiaľ budeme chcieť lepšie porozumieť dynamike sociálneho vývoja a spoznávať spoločenskú štruktúru, bude nevyhnutné ukončiť prácu s pohrebiskami ako so statickými celkami a pracovať naozaj len s horizontami hrobov z rovnakého časového obdobia. Ostáva dúfať, že autori svojou prácou vyvolajú nové analýzy pohrebísk zamerané najskôr na ich vývoj pochovávania a následne i skúmanie ich sociálnej štruktúry.

HANA CHORVÁTOVÁ

Anna ŽĎÁRSKÁ, *Středověké sklo z Prahy*, Národní památkový ústav, ÚOP v hl. městě Praze, Praha 2014 (= Archeologické prameny k dějinám Prahy 7)

187 s. + 117 obr., ISBN 978-80-87220-14-6

Dnes již nikdo z odborné obce nepochybuje o tom, že výrobky ze skla tvoří nedílnou součást hmotné kultury vypovídající o každodenním životě ve středověku. Nebylo tomu tak ovšem vždy. V podstatě až do konce minulého století stála tato jedinečná materie, potažmo skleněné nádoby, na okraji zájmu archeologů středověku. Nelze se proto divit, že mnohé kolekce skel objevené v šedesátých až osmdesátých letech 20. století dodnes zůstávají v depozitech odborných institucí nedostatečně zpracované a nepublikované. Donedávna to byl i případ Prahy, kde k prvním sporadickým nálezům skleněných nádob docházelo už v závěru 19. věku.

Disproporce mezi četností nálezů a stavem jejich zpracování se projevovала již v polovině devadesátých let 20. století při přípravě celostátní výstavy a katalogu *Středověké sklo v zemích Koruny české* (ed. Eva Černá, Most 1994). Nepříznivá situace přetrvávala velmi dlouho. Zlepšila se až po dvou desetiletích, a to především zásluhou Anny Žďárské, jejíž kniha o pražských nálezích středověkého skla významně přispěla k zaplnění „publikačního vakua“. Autorka v ní představuje a hodnotí dosud nepublikované soubory středověkého skla získané od šedesátých let minulého století výzkumy Národního památkového ústavu v historickém jádru Prahy. Vychází přitom z výsledků předchozího studia středověkého sklářství, jež v roce 2012 shrnula ve své diplomové práci obhájené na Filozofické fakultě UK, tehdy ještě pod svým rodným jménem Prokopová.

Kniha je rozvržena do devíti kapitol, kterým předchází stručný úvod. V něm autorka seznamuje čtenáře s podněty, jež měly vliv na vznik publikace, stejně jako s okolnostmi určujícími její celkovou koncepci i rozsah (s. 7–8). První kapitola (*Nástin vývoje domácího sklářství v období vrcholného středověku*, s. 9–12) je stručnou, přes-to výstižnou zkratkou vývoje domácí výroby skla od 12. do počátku 16. století, opřenou o poznatky z literatury věnované fenoménu skla. Kompilativní charakter mají i dvě další kapitoly (*Přehled bádání*, s. 13–16; *Publikované nálezy*, s. 17–24), obsahující základní údaje jak o vývoji bádání v Čechách, tak o historii samotných pražských nálezů skel. Množství použitých citací, stejně jako způsob a forma argumentace jsou přesvědčivým důkazem širokých bibliografických znalostí autorky, její správné orientace v dostupné literatuře k tématu, a tudíž i její dostatečné odbornosti.

Jádrem a zároveň nejobsáhlejší částí monografie je čtvrtá kapitola, *Katalog lokalit* (s. 25–98). Zahrnuje 19 míst s nálezy skel z 12.–15. století zkoumaných NPÚ HMP na území pražské památkové rezervace, které doposud nebyly souborně publikovány. Katalog má pravidelnou strukturu. V podkapitolách je čtenář seznamován nejprve s historií jednotlivých archeologických výzkumů a s nálezovým kontextem skel. Na tyto pasáže navazuje typologický rozbor a klasifikace skleněných artefaktů. Cenné je, že si autorka všímá nejen samotného průběhu terénních prací nebo prostorového kontextu každého naleziště, ale rovněž dochovaných písemných zpráv dotýkajících se jak jednotlivých domů, tak jejich majitelů. Je zapotřebí zdůraznit, že tento druh pramenů se prozatím objevuje v tematicky shodné odborné literatuře spíše výjimečně. Anna Žďárská se oproti tomu zabývá písemnostmi systematicky a také je důsledně využila k úvahám o výskytu skla v závislosti na sociálním prostředí, čímž zvýšila kvalitu své knihy.

Na rozdíl od většiny analogických publikací v knize nenalezneme detailní popisy konkrétních zlomků skel či původních jedinců. Autorka v rámci typologicko-chronologického rozboru upřednostnila hodnocení kolekcí jako celku, byť s uvedením četnosti a variability zastoupených základních tvarů. Domnívám se, že pokud bývá text bohatě provázen kvalitními kresbami, nejsou klasické slovní popisy nálezů bezpodmínečně nutné. Jejich absence ostatně neublížila ani recenzované knize, naopak díky tomu závěry nezanikly v obsáhlých deskripcích a text tím získal na přehlednosti.

Samotný typologický rozbor je obsažen v páté a šesté kapitole (*Typologické spektrum skla*,

s. 99–122; *Výskyt skleněných nádob*, s. 123–126). Autorka dospěla k závěru, že v pražských souborech se lze setkat se dvěma základními druhy skel – se skly dutými, tzn. s nádobami, kterých je naprostá většina, a se skly okenními, ať už ve formě destiček, či terčíků. Doložila, že spektrum skleněných nádob je široké a zahrnuje všechny základní tvary nádob známé z městského prostředí v Čechách – číše českého typu, číše s taženými kapkami, nízké číše s nálepy, číše s vertikálními žebry, sklo malované zlatem a emaily, hladké čísky, lahve, kutrolfy i lampy. U každého ze zastoupených typů A. Žďárská uvádí podrobnou charakteristiku nádoby, včetně informací o její genezi, době a místě výskytu; upozorňuje na shody, popř. odlišnosti pražských exemplářů v porovnání s analogickými nálezy z dalších lokalit nejen v Čechách a na Moravě, ale též jinde v Evropě. Autorka se rovněž zabývá problematikou provenience nádob (přihlíží přitom též k výsledkům analýz, tzn. k chemickému složení skla) a nevyhýbá se ani dalším otázkám, například jejich funkci nebo roli ve výbavách pražských měšťanů.

V sedmé kapitole *Sociální kontext* (s. 129–134) se Anna Žďárská soustředila na výpovědní možnosti skleněných nálezů a na jejich přínos pro rozpoznání sociálního milieu, ve kterém byly nalezeny, resp. užívány. Tato část práce zahrnuje komplexní zhodnocení skleněných artefaktů s ohledem na společenské postavení jejich předpokládaných uživatelů, obvykle majitelů příslušných domů. Z tohoto hlediska rozděluje autorka hodnocené lokality na standardní (s. 129–132) a mimořádné (s. 133–134). S opatrností a s odvoláním na monografii Martiny Bruckschen *Glasfunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit aus Braunschweig* (2004) konstatuje, že „běžný inventář vrcholně středověkého skla je celkem homogenní. Zdá se tedy, že k jednotlivým společenským vrstvám nelze s jistotou přiřadit konkrétní nádoby.“ (s. 129). Otázkou zůstává, zda toto tvrzení bude mít vskutku širší platnost. Sama Žďárská považuje například nádoby malované emaily, popř. zlatem a emaily, za spolehlivý indikátor mimořádného sociálního postavení.

Kapitola osmá *Pražské sklo v kontextu českých zemí* (s. 135–138) je zaměřena na sledování skel v pražských domácnostech z hlediska jejich četnosti. Srovnáním frekvence výskytu skel v 19 vybraných lokalitách dospěla autorka k závěru, že trend vývoje v Praze odpovídá tomu, co známe i z jiných měst Čech a Moravy. Do druhé poloviny 13. století se s nálezy skel setkáváme spíše výjimečně, od přelomu 13. a 14. věku se jejich počet zvyšuje a v průběhu první poloviny 14. století

kontinuálně narůstá. Rostoucí obliba skla je přitom podmíněna především jeho větší dostupností. Druhá polovina 14. až první polovina 15. věku pak přináší nejpočetnější soubory, kdežto pro druhou polovinu 15. století je příznačný úbytek skel.

Autorčina snaha o co nejširší přístup k látce se odrazila i ve spolupráci s odborníky z přírodovědných oborů. Poslední, analytickou kapitolu *Chemické složení skla* (s. 139–156) vypracovala Zuzana Zlámalová Cílová, jež se věnuje složení skla, potažmo jeho chemickým i fyzikálním vlastnostem. Po obecném úvodu o různých typech skla a o surovinách potřebných k jeho výrobě předkládá autorka kapitoly výsledky svého archeometrického výzkumu. Celkem analyzovala 18 nádob z šesti lokalit. Výsledky rozborů jí umožnily konstatovat, že v souboru jsou zastoupeny dva základní chemické typy: sklo draselno-vápenaté (deset vzorků) a sodno-vápenaté, popelové (šest vzorků). Zatímco první typ je spojován s domácí produkcí, výrobky ze skla druhého typu jsou považovány za jižní, italské importy. Výsledky analýz bohužel neumožňují rozpoznat, zda šlo o výrobky italských skláren zhotovené ze skla tam utaveného z dovezených surovin, nebo o výrobky z italských skláren ze surového skla dovezeného ze vzdálenějších sklářských oblastí (z Egypta a Sýrie, tzn. z Levantý).

Svým pojetím se monografie Anny Ždárské odlišuje od srovnatelných publikací. Neobsahuje pouze typologicko-chronologickou klasifikaci nálezů, ale přináší odpovědi i na další otázky. Z nich je třeba zmínit problematiku výskytu skleněných nádob ve společensky rozdílném prostředí nebo obecnější témata, jakými jsou např. kulturní či obchodní kontakty středověké Prahy, zpřesňující naše znalosti reálií městského člověka v průběhu vrcholného a pozdního středověku. Zajme i vnější podoba recenzované knihy, její estetické a nápadité grafické řešení.

EVA ČERNÁ

Jiří FRÖHLICH, *Královské město Písek z pohledu archeologa*, Nakladatelství Blanice, Putim 2015

80 s., ISBN 978-80-905501-5-5

Písecký rodák Jiří Fröhlich se dlouhodobě věnuje archeologickému výzkumu vlastního regionu i širší oblasti jižních Čech. Svědčí o tom množství časopiseckých publikací s výsledky jeho výzkumů a také několik knih, především *Písecko v zrcadle*

archeologie z roku 1997. Útlá knižička *Královské město Písek z pohledu archeologa* není zdaleka tak obsažná jako předešlá monografie, formátem i žánrem je však čtenářsky velmi příjemná. Kniha je napsána s lehkostí a lze z ní vycítit autorův vřelý vztah k městu.

Text je rozdělen do krátkých tematických kapitol (kostel, hrad, hřbitov, klášter, hrnčíři a tak dále) a v naprosté většině přibližuje autorovy vlastní archeologické výzkumy. Fröhlich je doplňuje také o výsledky výzkumů svých předchůdců a pro úplnost zmiňuje i zprávy z literatury či tisku o nálezech z 19. a počátku 20. století. Dokáže přitom jednoduše a přístupně popsat i složitější archeologické situace. Všimá si také méně obvyklých témat, jako jsou například hroby mimo hřbitovy, nálezy dýmek, hromosvodu, militarií a podobně. Neomezuje se pouze na středověké období, ale zabývá se stejnou měrou i novověkými archeologickými nálezy. Některé kapitoly oživují autorovy osobní vzpomínky na úskalí konkrétních výzkumů.

Knížka začíná stručnými informacemi o založení města a následují texty o hlavních městských památkách a jejich výzkumu, včetně známého kamenného mostu. Archeologický výzkum například odkryl původní základové zdi-vo nejstaršího středověkého kostela – sv. Václava. Zmiňován je také výzkum hřbitova u farního kostela Narození Panny Marie, kde byly objeveny dva hromadné hroby (blíže nedatované) s převážně dětskými pohřby. Dřevěné nálezy vědra a potrubí posloužily autorovi k popisu způsobů zásobování pitnou vodou a výzkumy jímek přinesly výpověď o zacházení s odpadem. Autor do knížky zařadil i kapitoly o zvláštních nálezech, například o hrobě s možnými protivampyrickými zásahy v kostele Nejsvětější Trojice. K tomu je však třeba poznamenat, že nález není možné s jistotou datovat a také nebyla provedena tafonomická analýza (nález je z roku 1980), která by umožnila osvětlit způsob otočení lebky. Při interpretaci tohoto atypického pohřbu je proto namístě velká opatrnost. Autor dále shrnuje nálezy koster mimo hřbitovy, které mohly patřit vojákům, sebevrahům nebo nemocným zemřelým ve špitále, a věnuje se i dokladům stavebních obětín. Na základě písemných pramenů popisuje písecká popraviště – starší a mladší šibenici, stínadla a vojenské popraviště. Zabývá se rovněž hrnčířskými dílnami, dlaždicemi, kachly a cihlářskými výrobky. Text je zakončen kapitolami o prvních hromosvodech a o vojenské střelnici z 19. století.

Drobná publikace patří bezesporu k dobrým příkladům toho, jak popularizovat archeologii.